

LONCSÁK NOÉMI¹

MAGYAR FIATALOK ERDÉLYBEN

Veres Valér (szerk.) (2020)

Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között.

Kolozsvár: Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány – Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2022.1.100>

A Veres Valér által szerkesztett kötet tanulmányainak fókuszában a 15–29 éves magyar nemzetiségű erdélyi fiatalok csoportja áll. A bevezetőben idézett kutatási előzmények, korábban közölt eredmények és a témában korábban megírt tanulmányok leíró jellege után jelen kötet nagy érdeme, hogy egy longitudinális kutatás eredményeit mutatja be, két adatbázist felhasználva (Mozaik2001 és Magyar Ifjúság Kutatás 2016), törekedve a két adatfelvételi időpont között történt változások azonosítására, jellemzésére. A két fő adatforrás a Magyarországon 2000-ben indított nagymintás ifjúságkutatások erdélyi hullámaiból származik, mindkét kutatás során lépcsőzetes véletlen mintavételt alkalmaztak, ahol az alapsokaság az érvényes népszámlálási adatok alapján magát magyar nemzetiségűnek valló, 15–29 éves erdélyi lakhelyű személyek köre volt. A tanulmányokban a fiatalok társadalmi viszonyainak és problémáinak vonatkozásában a szerzők rendszerint kitérnek az Erdélyen belüli regionális különbségekre, illetve azok időbeni hasonlóságaira, eltéréseire. A kötet egészére érvényes a viszonyítási alap hiánya, jellemzően nem kap az olvasó megfelelő nemzetközi, európai kontextust az adatok értelmezéséhez, könnyebb megértéséhez, de jelen kötetnek ez nem is képezi célját. A bevezetőben feltett fő kutatási kérdések mindegyike kielégítően megválaszolásra kerül a kötet tanulmányaiban.

Az első tanulmányban Veres Valér elsősorban az erdélyi magyar fiatalok társadalomban elfoglalt helyében bekövetkezett változásokat vizsgálja. Társadalmi rétegződésük elemzése azonban leginkább csak az anyagi-vagyoni helyzetükben bekövetkezett változásokra terjed ki. A szerző kitér a fiatalok társadalmi mobilitására, ezen belül is az iskolai, oktatási viszonyaikra. Elemzései szerint a Romániában bekövetkezett nagymértékű oktatási expanzió eredményezi a fiatalok élethelyzetének és esélyeinek javulását a vizsgált időszakban. Egyetlen

¹ PhD hallgató, egyetemi tanársegéd, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Debreceni Egyetem.

adatot kiemelve: a fiatalok 2016-ban kétszer akkora arányban szereztek diplomát, mint 2001-ben, viszont nem sikerült a végzettségüknek megfelelő állást találniuk. A NEET-fiatalok² száma csökkent a vizsgált időszakban, amiben szerepe lehet az elvándorlásnak, a külföldi munkavállalásnak is. A társadalmi mozgásokkal és változásokkal összefüggően vizsgált kemény változók (régió, településtípus, nem, korcsoport, apa iskolázottsága) közül a legmeghatározóbb a lakóhely volt, eltérő esélyekhez jutnak a fiatalok az alapján, hogy Székelyföldön élnek-e vagy máshol Erdélyben. A tanulmányban az egyik fontos bemutatott eredmény, hogy 2016-ban a fiatalok anyagi helyzetének kialakulásában már kevesebb magyarázóerővel bírtak a származási és társadalmi jellemzőik, mint 2001-ben. Az anyagi helyzetre vonatkozó vizsgálatban az objektív mérőszámok tájékoztató, orientatív jellege miatt, amit a válassz megtagadás magas aránya, a vizsgálati években eltérő kérdésfeltevés és a mérések különbözősége okozott, az időbeli változást leginkább a szubjektív jólétre vonatkozó állításokkal kívánta alátámasztani a szerző. Ebben azonban megfontolandó lehet a vonatkoztatási csoport vizsgálata, hiszen a szubjektív jólét erőteljesen függ a referenciacsoporttól (bővebben: Hajdu 2015), ami a fiataloknak a viszonyítási pontot jelenti az ilyen típusú önbevalláson alapuló kérdésekben. A szerző Castells (1996) globális hálózatelméletét használva értelmezte az erdélyi fiatalok helyzetében bekövetkezett változásokat.

Geambasu Réka és Vita Emese azt vizsgálták írásukban, hogy az erdélyi magyar fiatalok hagyományossabbnak vélt értékrendjére is jellemző-e a családalapítás halasztása, az életformák pluralizálódása, illetve hogy mi a fiatalok előfeltevése a munka-magánélet egyensúlyáról. A témával foglalkozó kutatói gyakorlattal szakítva nem kizárólag a középosztályra fókuszáltak, hanem az erdélyi magyar fiatalok csoportját egészében vizsgálják. A szerzők jó érzékkel kapcsolták össze és elemezték a munka-magánélet egyensúlyának jellemzésében az értékpreferenciákat, és használták a lineáris regresszió módszerét az erdélyi magyar fiatalok család és munka/tanulás harmóniájának és konfliktusainak vizsgálatához. A vizsgált fiatalok a gyermekvállalás személyes boldogságra gyakorolt pozitív hatása mellett „beárzták” azt, és egy jelentős csoportjuk úgy látta, hogy a gyerekvállalás akadályozza a vágyott társadalmi státus elérését vagy késlelteti azt. A tanulmány elemzi, hogy milyen tulajdonságok jellemzik a fiataloknak azt a csoportját, akikre ez a leginkább jellemző. A vizsgált fiatalok munka-magánélet elképzeléseinek vizsgálata előrejelző képességgel bír, a lehetséges jövőbeli alternatívákat képes felsorakoztatni tervezett életvitelükről, azonban ezek a szándékok a jövőben ténylegesen megvalósuló cselekvésektől nagyon eltérőek is lehetnek. Ennek megfelelően a szerzők eredményeiket inkább kérdésfeltevésnek, mintsem megoldásnak szánják.

A kötetben olvasható harmadik tanulmány szerzője is Veres Valér, ebben a tanulmányban a fiatalok nemzeti identitását és „csoportattitűdjeit” vette górcső alá, ami a határon túli magyar kisebbségek körében minden esetben izgalmas kérdésfeltevés, ugyanakkor szinte minden társadalomtudományi kutatás kitér ennek vizsgálatára, ami miatt nehéz meglepetésekkel szolgálni ebben a témában. A „csoportattitűd” fogalmának használata a szövegben zavaros. Az egyének attitűdjei képesek lehetnek csoportnormává válni, az attitűdökkel való egyetértés képes a konformitás mentén hatással lenni az egyén véleményére, viselkedésére, azonban ez nem jelent csoportattitűdöt, pusztán a csoportban lévő egyének többségére jellemző mintázatot (Turner 1987, Halász 1979). A szerző valószínűleg nem ilyen értelemben használja a fogalmat, sokkal inkább az előítéletesség és az idegenellenesség vizsgálatában mintegy többekre jellemző nagyobb mértékű változás szinonimájaként. Az elméleti felvezetőben a magyar nemzeti kultúrából való részesedésre bevezetett *elképzelt közösség* fogalma képes motiválni a tudományterületi olvasót a szöveg teljes áttanulmányozására. A magyarságtudat Veres által végzett időbeli vizsgálata az erdélyi fiatalok körében képes kimutatni a változást a nemzeti identifikációs minták és attitűdök között, amelyekre érdekes módon leginkább a magyarországi nemzetpolitikai intézkedések

² Azok a fiatalok, akik sem oktatásban/képzésben, sem foglalkoztatásban nem vesznek részt.

hatottak. Ahogyan a kötet korábbi tanulmányaiban, úgy közösségek témájában is erőteljesen érvényesülnek a regionális különbségek, abban például, hogy az adott területen mennyire elterjedtek a vegyesházasságok, vagy a helyi identitás erősítését mennyire tartják fontosnak a helyi döntéshozók. A fiatalok nem tekintenek hazaként sem Romániára sem Magyarországra, leginkább a régióhoz, Erdélyhez vagy Székelyföldhöz való kötődés jelenik meg erősebben. A tanulmány utolsó része kitér az idegenellenesség vizsgálatára, amiben számos változás következett be a kutatási időszakban, akár a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdöket vizsgálva, akár a zsidóellenesség tekintetében. A kisebbségekkel szembeni viszonyulások mértékét mindkét kutatási időszakban (2001, 2016) készült felmérésben a társadalmi távolság mérésének standard módszerével állították elő. A 2016-os felsorolásban már szerepeltek a bevándorlással összefüggő csoportok, ezek nagymértékű elutasítottsága jellemzi a megkérdezetteket, amire erőteljesen hatott az intenzív magyarországi migránsellenes politikai diskurzus (bővebben: Messing–Bernáth 2016). Az alacsony iskolázottság összefüggése az előítéletességgel nem újkeletű eredmény a különböző vizsgálatokban, az újszerű logisztikus regressziós modell azonban képes megragadni a mélyebb összefüggéseket, amelyek felkeltik a magyarázó tényezők után érdeklődő olvasók figyelmét.

A fiatalok vallásosságát Kiss Dénes tanulmánya elemzi. Kérdésfeltevésében izgalmas, hogy vajon a modernizációval együtt jár-e a vallásosság visszaszorulása vagy éppen ellenkezőleg, a vallás térnyerésének lehetünk-e tanúi egy olyan térségben, ami leginkább ezeknek a kétirányú globális erőviszonyoknak a kulturális határmezsgyéjén foglal helyet. Ezt a köztes helyzetet eredményezi egyrészt a hétköznapi életvitelre jellemző nyugati minták (kulturális minták, európai integráció) követése, a kelet-európai erős vallási életszervezéssel párhuzamosan, másrészt Európa egyik legvallásosabb országában élnek, miközben erős kötelek fűzik őket egy szekularizált ország társadalmához. A felvezető történelmi áttekintőben a szerző nagyon részletesen és átfogóan felvázol egy közös kiindulópontot a térségre jellemző vallásossággal kapcsolatban, ami kellően megalapozza a tanulmány eredményeinek értelmezését az olvasók számára. Szó esik a rendszerváltás után Romániában végbemenő vallási fellendülésről, a vallás és a nemzeti identitás kapcsolatáról, valamint a vallás és az életkor viszonyáról. Korábbi magyarországi kutatásokhoz (Rosta 2013, Hámori–Rosta 2013) hasonlóan Kiss is a vallásosság kismértékű csökkenését állapítja meg elsősorban azoknak a fiataloknak a körében, akik korábban a maguk módján voltak vallásosak, míg az egyházakhoz kapcsolódó vallásosság szinte változatlan maradt a vizsgált 15 év távlatában. Kutatási eredményei valójában a vallásosság jövőbeni, feltételezett változásához jelentenek hozzájárulást, és képesek értékelni, a sok esetben erőltetett, helyi vallási szocializációs törekvéseket.

Szabó Júlia a szabadidőeltöltési-szokásokat és a fiatalok értékorientációit állította kutatása fókuszába, kiemelten kezelve a kulturális fogyasztás és a fogyasztói életstílusok változását. A szerző a szinte szokásosnak mondható, az életstílus kutatásokat megalapozó, elméleti apparátusok és szerzők felsorolása után egy új típusú elméleti keretbe illeszti a téma vizsgálatát, beemeli az *omnivore-univore* megközelítést a kultúrafogyasztásban bekövetkezett változások magyarázatára. Ez az elméleti irány ötvözi a homológiai és individualista megközelítésmódokat, felszámol a kultúrafogyasztás exkluzivitásával, a magas és az alacsony kultúrával, helyette megkülönbözteti az egyoldalú és a mindenevő fogyasztókat, utóbbiak meglétének vizsgálatára kitér Szabó is. Az eredmények statisztikai részében a létrehozott faktorcsomagokban nem jelentek meg egyértelműen a posztmateriális értékek, az erdélyi fiatalok számára továbbra is a biztonság, a család, a barátság látszanak a legfontosabb értékeknek. Szabó tanulmányának második része egy mélyebb elemzést adja a posztmateriális és a materiális értékek közötti kapcsolatnak. Az elemzés során létrehozott fogyasztói csoportok leíró statisztikával történő jellemzése csak kevés újdonságot tartogat, azonban a klaszterelemzés és az *omnivore-univore* csoportok vizsgálata izgalmas megállapításokat tartalmaz az olvasó számára. A szerző beazonosítja a kultúrafogyasztó fiatalok négy nagy csoportját: a magaskultúra-orientáltakat, a mindenevőket, a könnyed szórakozókat és a pas-

szívakat. Minden profil összetett elemzés alá kerül a tanulmányban, a legnagyobb arányú csoport a passzívaké, akik jellemzően 25–29 éves falusi nők, akiknek a szülei alacsony iskolázottságúak vagy fizikai munkát végeznek.

Dániel Botond a fiatalok szervezetekhez való tartozását vizsgálta, plusz vállalása volt, hogy az egyetemisták és középiskolások csoportjainak leválogatásával, jellemzésével hozzájáruljon más kutatók eltérő kérdésfeltevéseinek megalapozásához. A szerző már a tanulmány elején kiemelte, hogy a szervezeti tagság nem az egyedüli formája a társadalmi részvételnek, és hogy egyre inkább új formák és módok jelennek meg, például az önkéntesség, a különböző programokon való részvétel. Az eredményei alapján a szervezeti részvétel a vizsgált fiatalok ötödére jellemző, ami alacsonyabb ugyan, mint a magyarországi adat, azonban korábbi saját kutatási adatfelvételek és azok feldolgozásából kiindulva megállapítható, hogy más (ukrajnai) határon túli magyarsági csoportokhoz képest magasabb (bővebben: Paczári 2017). A magyarázó tényezők keresése során kevés statisztikailag is alátámasztott eredmény született a szervezeti tagság kapcsán, alapvető megoszlásokat, arányokat és azok időbeli változását olvashatjuk, a létrehozott típusszervezetek és az életkorcsoportok összefüggésében vannak szignifikáns eredmények. A tanulmány második részében átfogó és széles körű leírás született a résztvevő fiatalokról, önkéntes tevékenységeikről és közösségi részvételükről. Az egyik érdekes eredmény az erdélyi magyar fiatalokra vonatkoztatva, hogy a 2016-os adatok alapján az egyetemistákat sokkal erősebben integrálták az ifjúsági szervezetek, és hogy a középiskolában kialakult és domináns vallási és kulturális szervezeti kapcsolatok ereje csökkenő tendenciát mutatott az egyetemisták körében, azonban az összpopulációban a vallási felekezetekhez kapcsolódók aránya még így is nőtt a vizsgált időszakban. Az egyetemisták már jóval szélesebb skálán tudnak válogatni a szervezetek között.

Egy viszonylag új és egyre népszerűbb témát tűzött vizsgálatá céljává a kötet utolsó tanulmányában Rusu Szidónia, aki digitális megosztottságról, médiahasználatról és egyenlőtlen hozzáférésről írt az erdélyi magyar fiatalok körében. A nemzetközi szakirodalomra is építő elméleti bevezetőben sorra vette a digitális egyenlőtlenség kérdésének fő kutatási irányait és meghatározó paradigmáit. Az eredményekben, a két és többváltozós elemzések után, indexek létrehozásával vizsgálta a társadalmi és szociodemográfiai tényezők hatását a digitális egyenlőtlenségekre, ami további kutatási kérdéseket vethet fel az olvasóban. Az erdélyi fiatalok döntő többsége napi internethasználó, azonban a szerző a szöveg végéhez érve mégis hangsúlyozta, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok kimaradása a digitális eszközök használatából égető problémát jelent napjaink társadalmában, aminek megoldása a digitális egyenlőtlenségek felszámolása lenne, mely a szakpolitikák és a fejlesztések célja kell legyen.

Az egyes témák iránt érdeklődők mellett azok számára is hasznos olvasmányt jelenthetnek a röviden bemutatott tanulmányok, akik kíváncsiak egy témában szerteágazó, jól megalapozott statisztikai próbákkal alátámasztott kutatás eredményeire. A használt módszerek azok számára is hasznosak lehetnek, akik nem az erdélyi fiatalok iránt érdeklődnek, hanem bármilyen egyéb a kötetben található tanulmányok által vizsgált kutatási témában szeretnének elmélyülni, és szeretnének hasznos fogódzót, kiindulást kapni a *hogyan* kérdésére. A tanulmányok döntő többsége minden esetben túlmutat pusztán a helyi adatok elemzésén, összevetéseket, összehasonlításokat végeztek a szerzők, korábbi eredményekkel, magyarországi adatokkal és a nemzetközi trendekkel. Az ábrák egy része sajnos a fekete-fehér szerkesztés miatt nem olvasható, nem megfelelően kerültek ábrázolásra az információk, ami helyenként zavarhatja az érdeklődőt, a szövegezés azonban minden esetben tartalmazza a megértéshez szükséges információkat.

HIVATKOZÁSOK

- Bernáth G. – Messing V. (2016) Infiltration of political meaning-production: security threat or humanitarian crisis? Center for Media, Data and Society. Elérhető: <https://cmds.ceu.edu/sites/cmcs.ceu.hu/files/attachment/article/1041/infiltrationofpoliticalmeaning.pdf> [Letöltve: 2022-01-03].
- Castells, M. (1996) *The rise of the network society*. The information age: economy, society and culture. United Kingdom: Wiley-Blackwell Publishers.
- Hajdu T. (2015) Tanulmányok a szubjektív jóllét és az anyagi helyzet kapcsolatáról: jövedelem, fogyasztás és egyenlőtlenség. Ph.D. értekezés. Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/888/1/Hajdu_Tamas.pdf [Letöltve: 2022-01-06].
- Hámori Á. – Rosta G. (2013) Ifjúság, vallás, szocializáció. *Confessio*, (1), 5–18.
- Paczári V. (2017) Civil aktivitás Kárpátalján. In Czibere I. – Loncsák N. – Gégyény J. (szerk.) „ÁTLAGOSAN ÉLÜNK...” A kárpátaljai magyarság gyermekes háztartásainak életkörülményei. Debrecen: Egyetemi, 178–190.
- Rosta G. (2013) Hit és vallásgyakorlat. In Székely L. (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: Kutatópont. 316–330.